

Sygn. akt I CZ 83/15

POSTANOWIENIE

Dnia 16 października 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Karol Weitz

w sprawie z wniosku N. M.

przy uczestnictwie S. K., Powiatu R., H. S., M. S., W. S., M. Ż., J. M. i W. M.

o rozgraniczenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 16 października 2015 r.,

zażalenia uczestnika postępowania M. Ż. na pkt III. postanowienia Sądu

Okręgowego w R. z dnia 31 marca 2015 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie oraz pkt II postanowienia Sądu
Okręgowego w R. z dnia 30 marca 2015 r., [...].**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 31 marca 2015 r. Sąd Okręgowy w R. odrzucił skargę kasacyjną uczestnika M. Ż. od postanowienia Sądu Okręgowego w R. z 13 stycznia 2015 r., bowiem uznał, że uczestnik złożył ją od nieistniejącego już orzeczenia.

W zażaleniu na postanowienie Sądu Okręgowego z 31 marca 2015 r. uczestnik zarzucił, że zapadło ono z naruszeniem przepisów postępowania, to jest:

- art. 398⁶ § 2 k.p.c. poprzez uznanie, że jego skarga kasacyjna jest niedopuszczalna jako wniesiona od nieistniejącego postanowienia, podczas gdy w dniu jej wniesienia postanowienie Sądu Okręgowego istniało i było prawomocne;
- art. 174 § 2 k.p.c. poprzez zawieszenie postępowania wobec śmierci uczestnika W. M. już po prawomocnym zakończeniu postępowania, gdy nie istniała możliwość jego zawieszenia;
- art. 361 w zw. z art. 322 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez uznanie, że Sąd Okręgowy mógł uchylić własne prawomocne postanowienie z 13 stycznia 2015 r., podczas gdy był nim związany od chwili ogłoszenia i wówczas mógł co najwyżej podjąć zawieszony postępowanie i wezwać do udziału w sprawie następców prawych zmarłego uczestnika;
- art. 391 k.p.c. poprzez przyjęcie, że mógł on być wykorzystany jako podstawa uchylecia prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego kończącego postępowanie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁶ § 2 k.p.c. Sąd drugiej instancji odrzuca na posiedzeniu niejawnym skargę kasacyjną wniesioną po upływie terminu, skargę niespełniającą wymagań określonych w art. 398⁴ § 1, nieopłaconą oraz skargę, której braków nie usunięto w terminie lub z innych przyczyn niedopuszczalną. Przesłanką dopuszczalności skargi kasacyjnej jest istnienie orzeczenia, które podlega zaskarżeniu tym nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia. Skargę kasacyjną wniesioną przez uczestnika od orzeczenia, które istniało w dacie jej wniesienia, Sąd Okręgowy uznał za niedopuszczalną następczo, z uwagi na to, że orzeczenie to uchylił. W zażaleniu na postanowienie Sądu Okręgowego o odrzuceniu skargi kasacyjnej uczestnik zakwestionował nie tylko bezpośrednio to postanowienie, ale i niezaskarżalne samodzielnie postanowienie o uchyleniu postanowienia co do istoty sprawy, a zatem - na podstawie art. 380 k.p.c. - postanowienie to musi być objęte kontrolą w związku z rozpoznaniem zażalenia na postanowienie odrzucające skargę kasacyjną.

W niniejszej sprawie postanowienie prawomocnie rozstrzygające ją co do istoty zapadło 13 stycznia 2015 r. Postanowieniem tym Sąd Okręgowy w R. oddalił apelację uczestnika M. Ż. od postanowienia Sądu Rejonowego w D. z 19 sierpnia 2013 r., którym Sąd ten rozgraniczył nieruchomości wnioskodawcy i uczestników. W momencie wyznaczenia rozprawy przed Sądem Okręgowym w aktach sprawy złożone było pismo wnioskodawczyni, w którym poinformowała ona Sąd, że 4 kwietnia 2014 r. zmarł uczestnik W. M. i wskazała jego następców prawnych. Nie zostali oni jednak zawiadomieni o terminie rozprawy wyznaczonym na 13 stycznia 2015 r. Dopiero po wniesieniu skargi kasacyjnej od wydanego na tej rozprawie postanowienia co do istoty sprawy, Sąd Okręgowy postanowieniem z 30 marca 2015 r. zawiesił postępowanie na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c., a równocześnie – z powołaniem się na art. 174 § 2 zdanie drugie k.p.c. - uchylił swoje postanowienie z 13 stycznia 2015 r., jako wydane po śmierci uczestnika – W. M., która miała miejsce przed zamknięciem rozprawy w postępowaniu apelacyjnym.

Z art. 174 § 1 pkt 1 i § 2 k.p.c. wynika, że sąd zawiesza postępowanie z urzędu w razie śmierci strony, przy czym zawieszenie to ma skutek od chwili zdarzeń, które je spowodowały. Zawieszając postępowanie, sąd z urzędu uchylił orzeczenia wydane po nastąpieniu tych zdarzeń, chyba że nastąpiły one po zamknięciu rozprawy. Z art. 391 § 1 k.p.c. wynika, że jeżeli nie ma szczególnych przepisów o postępowaniu przed sądem drugiej instancji, to do postępowania tego stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Przepis art. 174 § 2 k.p.c. zamieszczony został przez ustawodawcę w części pierwszej kodeksu postępowania cywilnego - postępowanie rozpoznawcze, w tytule VI - postępowanie, dziale I - przepisy ogólne o czynnościach procesowych, rozdziale 6 - zawieszenie postępowania, nie zaś w dziale II - przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Powstaje jednak kwestia, czy może on mieć zastosowanie, wprost lub odpowiednio, do postępowania przed sądem drugiej instancji. Niewątpliwie także w postępowaniu przed tym sądem konieczne jest stosowanie przesłanek zawieszenia postępowania określonych w art. 174 § 1 k.p.c., a zatem zastosowanie znaleźć musi także art. 174 § 2 zdanie pierwsze k.p.c., który w szczególny sposób normuje skutki zawieszenia postępowania z uwagi na śmierć strony i ogłoszenie jej upadłości. Stosowanie

zdania drugiego art. 174 § 2 k.p.c. jest natomiast możliwe w odniesieniu do orzeczeń co do istoty sprawy, które nie stały się prawomocne. Odmienna wykładania tego przepisu i jego stosowanie bez żadnego ograniczenia czasowego, gdy sąd zorientuje się, że w związku z zaniechaniem zawieszenia postępowania z uwagi na śmierć strony, uniemożliwił jej następcom prawnym branie w nim udziału, czyniłoby uregulowanie to konkurencyjnym dla skargi o wznowienie postępowania (art. 401 pkt 2 k.p.c.).

Prawomocność jest takim atrybutem orzeczenia, który gwarantuje mu stabilność, a katalog środków zaskarżenia, przy wykorzystaniu których można wzruszyć prawomocne orzeczenie jest zamknięty. Środki te są dostępne dla legitymowanych do ich wniesienia podmiotów (nigdy z urzędu), w określonym przez ustawodawcę czasie i z określonych przez niego powodów. Uzyskanie przez orzeczenie co do istoty sprawy atrybutu prawomocności kończy postępowanie w sprawie, a zatem co do zgłoszonego roszczenia. Po tym zdarzeniu sąd może wprawdzie podejmować pewne czynności procesowe w ramach postępowań incydentalnych i pomocniczych oraz wywołanych wniesieniem środków zaskarżenia, odnoszące się do tej sprawy i orzeczenia, którym się ona zakończyła (na przykład postępowanie klauzulowe, rektyfikacyjne, o przyznanie prawa pomocy, czy w związku z wniesieniem skargi kasacyjnej), ale czynności tych nie można lokować w nurcie czynności w ramach postępowania „w sprawie”, bo ono pozostaje już zakończone. Wystąpienie po prawomocnym zakończeniu postępowania w sprawie przesłanek określonych w art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c., upoważnia sąd do zawieszenia postępowania incydentalnego, pomocniczego lub wywołanego wniesieniem środka zaskarżenia, o ile takie postępowanie toczy się po prawomocnym zakończeniu postępowania w sprawie, ale nie upoważnia go do zawieszenia postępowania w sprawie.

Stwierdzenie, że określone w art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. przesłanki zawieszenia postępowania w sprawie istniały przed jego prawomocnym zakończeniem, ale pozostały niezauważone, może wskazywać na uchybienie popełnione w postępowaniu prowadzonym w sprawie, ale nie upoważnia sądu do wzruszenia prawomocnego orzeczenia. Do takiego skutku może bowiem doprowadzić tylko skorzystanie ze znanych ustawie nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Sposób wykorzystania art. 174 § 2 zdanie drugie k.p.c. przez Sąd Okręgowy, a mianowicie wzruszenie na tej podstawie prawomocnego postanowienia co do istoty sprawy, pozostaje w sprzeczności z *ratio legis* tego unormowania, odczytanym przez ten Sąd jako „zapobieganie uprawomocnieniu się orzeczenia wydanego wobec osoby zmarłej, a zatem pozbawionej zdolności sądowej i w warunkach spowodowanej tym nieważności postępowania.”

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

(eb)